

Wpływ chińskiego kapitału na państwa rozwijające się

Piotr Dzierżanowski

Chiny są nie tylko ważnym partnerem handlowym państw rozwijających się, ale również inwestorem i pożyczkodawcą. Chińskie zaangażowanie stało się w przypadku wielu państw konkurencyjne wobec współpracy z Zachodem. Oferta i sposób działania przedsiębiorstw z ChRL sprzyjają jednak zwiększaniu poziomu korupcji oraz mogą negatywnie oddziaływać na środowisko naturalne i przestrzeganie praw pracowniczych. Państwa Zachodu, by pozostać konkurencyjne wobec Chin i nie dopuścić do erozji pozycji politycznej, powinny wypracować takie rozwiązania, które będą skutecznie zapobiegać zdarzającym się w przeszłości niekorzystnym praktykom swojego biznesu za granicą i tym samym przedstawiać korzystniejsze od chińskich oferty współpracy.

Wraz ze wzrostem swoich ambicji Chiny starają się podważać pozycję Zachodu (USA, UE i ich bliscy sojusznicy, jak Japonia, Korea Półd. czy Australia) w relacjach z krajami rozwijającymi się. Jest to element dążeń do budowy porządku świata, w którym USA nie odgrywałyby dominującej roli. Jednym z narzędzi służących realizacji tego celu są m.in. [inwestycje infrastrukturalne](#), traktowane nie tylko jako przedsięwzięcia biznesowe, ale także instrument polityki zagranicznej, i ściśle związane z innymi formami chińskiej obecności gospodarczej za granicą. Państwa rozwijające się wybierają najkorzystniejsze dla siebie rozwiązania, co oznacza, że będą niechętnie opowiadać się zdecydowanie po jednej ze stron.

Formy zaangażowania ChRL. Obecność chińskiego kapitału w państwach rozwijających się przyjmuje formę pomocy (również w formie preferencyjnych kredytów), pożyczek udzielanych na warunkach rynkowych oraz inwestycji. Często ma również postać współpracy w gospodarce realnej, czyli udziału chińskich przedsiębiorstw w realizacji projektów współfinansowanych przez ChRL. Różne formy zaangażowania mogą także współwystępować w ramach jednego projektu. Brak przejrzystości i publicznego dostępu do umów, większa niż na Zachodzie kontrola państwa nad sektorem prywatnym i stosowanie przez ChRL własnych definicji w dziedzinie finansowania rozwojowego utrudniają odróżnianie różnych form zagranicznej aktywności ChRL w sferze gospodarki. Choć w ostatnich latach zaangażowanie

Chin nie rośnie tak szybko jak wcześniej (np. wartość nowych projektów w ramach inicjatywy Pasa i Szlaku spadła, a przepływ wychodzących inwestycji zagranicznych, choć wysoki, wciąż pozostaje poniżej poziomu z rekordowego 2016 r.), długoterminowo wzrost jest wyraźny. [Trudności chińskiej gospodarki](#) mogą spowodować dalsze spowolnienie, ale ChRL pozostanie najważniejszym rywalem Zachodu w relacjach gospodarczych z krajami rozwijającymi się.

Rolę ChRL w finansowaniu rozwojowym obrazuje wartość pożyczek China Development Bank i Export-Import Bank of China dla zagranicznych pożyczkobiorców publicznych. W latach 2008–2021 wyniosła ona 498 mld. dol., czyli więcej niż 80% wartości analogicznych pożyczek Banku Światowego. Rola Chin rośnie również w dziedzinie inwestycji – według OECD w latach 2010–2020 (najnowsze dostępne dane) skumulowana wartość chińskich inwestycji zagranicznych wzrosła ośmiokrotnie. Chiny są też jednym z najważniejszych inwestorów zagranicznych na świecie według wartości przepływów – inwestycje chińskie są ok. dwukrotnie niższe niż amerykańskie, a podobne do niemieckich, japońskich, holenderskich, brytyjskich czy australijskich. Choć duża ich część jest kierowana do krajów rozwiniętych, nawet mniejsze kwotowo inwestycje w krajach rozwijających się mogą mieć kluczowe znaczenie dla ich gospodarek. Według danych Międzynarodowego Funduszu

Walutowego (MFW) za 2021 r. ChRL była największym inwestorem zagranicznym m.in. w Tadżykistanie, Kambodży czy Nigrze, a jednym z pięciu największych m.in. w Kazachstanie, Zambii, Bangladeszu czy Pakistanie.

Konsekwencje obecności chińskiego kapitału. Projekty realizowane z udziałem kapitału chińskiego są krytykowane za [zwiększanie poziomu korupcji, lekceważenie kwestii środowiskowych i praw pracowników czy podnoszenie poziomu zadłużenia bez ekonomicznego uzasadnienia inwestycji](#). Krytyka ta jest uzasadniona, z czego nie wynika jednak, że będzie miała podstawy w odniesieniu do każdego projektu. Zwiększanie się poziomu korupcji w państwach rozwijających się, do których napływają chińskie inwestycje, potwierdzają badania ilościowe. Chińskie przedsiębiorstwa są uwikłane w skandale korupcyjne na całym świecie – np. ZTE i Huawei z branży telekomunikacyjnej m.in. na Filipinach, Wyspach Salomona, w Algierii, Ugandzie czy Zimbabwie. Chińska ekspansja biznesowa wielokrotnie prowadziła też do konfliktów z lokalną ludnością na tle szkód dla środowiska, np. w związku z eksploracją kopalni miedzi Las Bambas w Peru, kopalni Letpadaung w Mjanmie czy anulowaną budową elektrowni w Lamu w Kenii. Pojawiają się także doniesienia o niestosowaniu lokalnego prawa pracy w stosunku do pracowników z Chin zatrudnionych przez chińskie przedsiębiorstwa. Taka sytuacja miała miejsce w Serbii i doprowadziła do protestów pracowników, którzy oskarżali pracodawcę (Zijin Mining Group) m.in. o odbieranie im paszportów, wprowadzanie 12-godzinnego dnia pracy czy ograniczanie im wolności przemieszczania się.

[Rosnący poziom zadłużenia, na co mają wpływ także pożyczki z ChRL, zwiększa ryzyko trudności z jego obsługą w państwach rozwijających się.](#) Chiny wchodzi w związku z tym w rolę „pożyczkodawcy ostatniej szansy”, ratującego państwa przed niespłaceniem zobowiązań. Wartość tego rodzaju finansowania, prawie nieobecnego do ok. 2012 r., od kilku lat corocznie sięga ok. 30 mld dol., a w 2022 r. wyniosła ok. 40 mld dol. Wiadomo, że skorzystały z niego co najmniej 22 kraje, w tym Argentyna, Białoruś, Ekwador, Egipt, Laos, Mongolia, Pakistan, Surinam, Sri Lanka, Turcja, Ukraina czy Wenezuela. Choć tezy o intencjonalnym uzależnianiu partnerów przez Chiny poprzez udzielanie im pożyczek na nierentowne inwestycje (tzw. pułapka zadłużenia) nie znajdują potwierdzenia, a realizowane projekty często dobrze służą lokalnej ludności, nie oznacza to, że są one opłacalne ekonomicznie. W związku z tym mogą być dodatkowym obciążeniem, utrudniającym spłatę zadłużenia zagranicznego. Rozwijanie przez ChRL kompetencji w dziedzinie finansowania ratunkowego otworzy ponadto kolejne pole rywalizacji z Zachodem.

Możliwość korzystania z finansowania z ChRL zmniejsza zależność lokalnych władz od pomocy i inwestycji z Zachodu. Zwiększenie dostępności finansowania jest zjawiskiem pozytywnym, które może przyspieszać tempo rozwoju. Brak

powiązania go z warunkowością w dziedzinie demokratyzacji czy praw człowieka będzie jednak w wielu przypadkach prowadzić do wzmacniania reżimów autorytarnych.

Wnioski i rekomendacje. Działania państw Zachodu i zachodniego biznesu w krajach rozwijających się nie zawsze były korzystne dla krajów przyjmujących, ale zwiększanie się roli chińskiego kapitału pogłębia wskazane powyżej problemy. Przeciwdziałanie wpływom Chin powinno obejmować prezentowanie oferty korzystnej dla odbiorców, wychodzącej poza retoryczną krytykę działań Chin. W wielu miejscach nastawienie do Zachodu będzie negatywne, gdyż zachodnie przedsiębiorstwa również były uwikłane w skandale korupcyjne, lekcewały kwestie środowiskowe i pracownicze, a zachodnie instytucje finansowe udzielały państwom rozwijającym się pożyczek, których nie mogły one spłacić. Wyzwaniem będzie efektywna kontrola działalności przedsiębiorstw, by przestrzegały zarówno prawa kraju pochodzenia, jak i kraju przyjmującego, a ich działania nie powielały wcześniejszych błędów. W takiej sytuacji możliwe będzie pokazanie partnerom, że zachodnia oferta jest korzystniejsza od chińskiej.

Problematyczna może być współpraca z władzami lokalnymi, zwłaszcza w krajach niedemokratycznych, pozyskujących finansowanie z ChRL bez warunków w zakresie prowadzenia reform. Państwa zachodnie będą stały przed wyborem między obniżeniem standardów a rezygnacją z konkurencji z ChRL.

Potencjalnie niebezpieczne dla Zachodu jest wchodzenie ChRL w dziedzinę finansowania ratunkowego. Pożyczki tego typu są tradycyjnie domeną MFW, który w rozwiązywaniu kryzysów zadłużenia za priorytet uznaje spłatę zobowiązań. Jest to istotny element dyscypliny na rynku długu państw. Możliwość uzyskiwania pożyczek ratunkowych z ChRL obniża zależność państw rozwijających się od MFW, a w efekcie może prowadzić do niespłacania zobowiązań wobec zachodnich instytucji finansowych. To zaś destabilizowałoby zachodni sektor finansowy i zwiększało uzależnienie gospodarcze i polityczne państw podejmujących takie działania od ChRL.

Polska nie ma możliwości prowadzenia bezpośrednich działań powstrzymujących negatywne konsekwencje chińskiego zaangażowania w krajach rozwijających się. Wskazane jest jednak zwiększenie środków na współpracę rozwojową, kooperacja z sektorem prywatnym i jego promocja wraz z wypracowaniem rozwiązań, które byłyby korzystne zarówno dla polskiego biznesu, jak i krajów przyjmujących. Polska może także wykorzystywać doświadczenia sukcesu transformacji do pogłębiania relacji gospodarczych z państwami rozwijającymi się. Możliwe jest także podejmowanie działań za pośrednictwem UE, zwłaszcza popieranie zwiększania finansowania w ramach [inicjatywy Global Gateway](#).